

Vid Sagadin
Celostna izkušnja neznanega

Uroš Zupan: ODPIRANJE DELTE

Spremljena beseda Tea Štoka. Založba Mihelač, Ljubljana 1995 (zbirka Itaka)

Poezija Uroša Zupana je vznemirljiva z več plati. Kot neustavljiv tok poetičnih, druge v drugo prelivajočih se podob, ki na bralca delujejo pomirjujoče in blagodejno, kot da bi pil hladno studenčnico iz bistrega izvira in bil pri tem hkrati neizmerno potešen in venomer žejen. Kot uspešen pesniški poskus premakniti meje besed do samih stvari, doseči z njimi ljubezenski odnos in v njem zapluti v območje neizrekljivega. Kot nenehno preskušanje moči besede v njenih mejnih zmožnostih, v njeni izvorni in metafizični naravnosti, v njeni razpetosti na nebesno in zemeljsko; pri tem se v njej oboje dogodi kot ena in ista, univerzalna, celostna izkušnja, ki pa je še vedno zavezana čutnosti. Kot vztrajanje na temni in skrivnostni strani sveta (in zavesti), od koder so nas nagovarjali že vsevedni Rilkejevi angeli, ki se jim lahko približamo le v sanjah, z ljubeznijo, v molku in kriku besede, kot nam venomer sugerirajo Zupanove pesmi. Kot večni prelom prav tam, kjer iščemo popolno izpolnitev, in kot svetloba večnosti, ki nam zasije iz te rane sveta. V tej ranjenosti nas Zupan nagovarja preprosto in jasno. S preprostostjo, ki je vedno bolj zgoščena. Z jasnostjo, ki je vedno bolj prosojna in jasnovidna, potem ko se je znebila nepotrebne obteženosti izraza, ki ga je v začetku še nosila s seboj. Oboje – lastnost zrelega pesnika, ki v svojih pesmih preskuša našo zrelost in obenem nenehno preverja sebe, svojo senco in svojo zrcalno podobo: "V senci tvojega imena bom donošen." (27) Neprestano preverjanje v drugem, dojeti njegovo izkušnjo sveta: "Moje besede so besede nekoga drugega." (38) Pa

ni tisti drugi (sogovornik, sočlovek, ljubljani) naša lastna drugost, drugo znotraj nas, ki smo mu v nepovrnjivi heglovski dialektiki, korigirani z levinasovsko poglobljeno izkušnjo Drugega, absolutno zavezani, zanj žrtvovani? Zupan tu, na pesniški ravni, ukinja heglovski subjekt in apelira na združitev percepcije onstran njega. "Razdalja / med avtobiografijami se tanjša v dih." (27) Združitev se dogaja v razpetosti med besedo in izkušnjo sveta, med realno izkušnjo besede in okušanjem ubesedenega sveta. Ker "besede nemetaforično / rastejo v krvi." (*Reka*, 48)

V poeziji Uroša Zupana ne gre samo za preprost razcep med besedo in stvarjo, ampak za temeljno vprašanje, "kako najti drugačno mero za ljubezen, / drugačno ime za rojstvo, drugačno mejo za smrt." (13) V tej drugačnosti interferirata beseda in stvar v novo sintezo, ki se izraža kot celostna izkušnja neznanega: "Neznano daje novo obliko telesu, idealno podobo, skozi katero lahko seže roka." (43) Ta izkušnja nosi razcep v naravi stvari same, ki je zavezana čutnosti: "Vesolje začne najprej / rasti v telesu, šele kasneje oddaljene zvezde / pošljejo odmeve s svojih temnih strani." (55) To neznano, drugačna mera za vse, temna stran oddaljenih zvezd je prostor, kamor se vpisuje pesem, sanjska slika življenja. Sanje zavzemajo posebno simbolično mesto v Zupanovi poeziji. Sposobnost sanjati pomeni razumeti izvorno naravnost poezije k invokaciji neznanega: "In sedaj čakamo, da se potopljeno vrne na / površje, drugačno za prišteti, očem nevidni, čas." (66) Sanje so za poezijo transfer, v katerega se poezija vpisuje kot v tisto (na videz) drugačno, drugo, neznano, temno, a v bistvu izvorno, temeljno in celostno občutje sveta. V tem transferu se dogaja, rečeno v jeziku sodobne filozofije, neprestano drsenje pomena: "da spolziš / med zaobljeno pisavo sanj, / katere pomen je vedno drugačen". (*Reka*, 40) Če se to temeljno nanašanje prekine, ne naletimo na pomen, ampak na praznino: "Ko potok besed / presahne, ko se / nevidna nit / pretrga." (*Reka*, 41)

Posebnost Zupanove poezije je v tem, da z meditativnim in sugestivnim tokom besed rehabilitira čutnost in vsakdanjost življenjskih situacij, ne da bi s tem ukinila metafiziko, temveč jo, nasprotno – kot v vsaki panteistični naravnosti – še okrepi. Na eni strani s sugestivno razpoložensko-statično atmosfero (*Nedeljski otrok*, *Buda*, *Teža lepote*, *Nedeljski večer*, *Prazniki*), na drugi strani pa z refleksijsko usmerjeno pisavo. Pri tem je treba refleksijskost tukaj razumeti v zgoraj omenjenem smislu neprekinjenega toka besed, ki neprestano segajo čez mejo izgovorljivega in imenljivega, v prostor, kamor na poseben, njej lasten način, s svojo mitološko in

metaforično resničnostjo lahko zaide le poezija: "Do // meje je še noč, a nad morjem se že lahko zasluti / luč. Odpre se delta." (56); "... in struga reke, v kateri plavata himera in temna zvezda, / čaka nema, skrivnostna, pre-rokovana, od Boga poslana." (14) Zupanova vseobsegajoča metaforika vode in čakanja na prihod neznanega je obenem avtopoetski zagovor lastne mito-poetske tehnike, opis ustvarjalnega procesa, ki se je pred nami odprl v pesem, darovan iz območja neba ("nebo je dihale zate", 11), položen v sfero čutnosti: "... kjer jezik obide telo, / oko neba." (40) Ta se giblje v območju intuitivnega in estetskega in tako na poseben, čisto nov način (v kontekstu časa, v nadčasovnem duhu seveda univerzalen) predstavlja staro platonsko teorijo inspiracije, korigirano s plotinovsko estetiko, ki rehabilitira čutno in s tem tudi erotično. Ljubezen zavzema pri Zupanu osrednje mesto, vendar se (v nasprotju s prejšnjima zbirkami, *Sutrami* in *Reko*) erotična sla tudi tu umakne meditativni refleksiji, ki je, kot smo že poskušali nakazati, nasploh značilna za celotno zbirko *Odpiranje delte*.

Zupan je z *Odpiranjem delte* izbrisal začetni, še naivni idealizem, da je pesem zmožna spreminjati svet ("še vedno naivno verjamem, / da bom z besedami rešil naju, da bom z besedami rešil svet"; *Reka*, 14). "Jezik tvojega molčanja je univerzalen" (51), se glasi odgovor takšnemu idealizmu; in vsi smo "prevedeni v tišino" (30). Vendar takšna, umirjena in tolažilna skepsa nikakor ni nihilistična, ampak je – ravno narobe – odrešujoča. Le če se odpovemo spoznanju, lahko prisluhnemo darujočnosti neba. Le če se vpišemo v pesem, smo lahko deležni njegovega daru. Privilegij vsake umetnosti je pač, da "nima središča, nima imena, / nima mej" (31). In ravno s temi besedami, ki jih je Zupan sicer zapisal ob srečanju s slikami Metke Krašovec, lahko označimo tudi naše doživetje ob prebiranju pesniške zbirke *Odpiranje delte*.